

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 340.5

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/02>**Губарєв С.В.**

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

Кагадій М.І.

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПОРІВНЯННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ МОЛДОВИ ТА УКРАЇНИ

В науковій статті досліджуються поняття конституційного статусу державного апарату Молдови та України та його елементи. Аргументується позиція авторів щодо спільних рис і особливостей конституційного статусу державного апарату названих держав. Пропонуються висновки і рекомендації.

Державний апарат має структуру, яка складається з системи органів держави, які наділяються владними повноваженнями, здійснюють завдання і функції держави, утворюються на законних підставах. У своїй діяльності застосовують методи переконання і примусу, діють у межах своєї компетенції. Апарат держави в зарубіжних країнах – це утворена, відповідно до законодавства певної країни, система державних органів, що наділені державно-владними повноваженнями, діють в межах визначеної для них компетенції по реалізації завдань і функцій держави з метою забезпечення суспільного порядку. Загальними рисами щодо конституційного статусу державного апарату, закріпленого у конституціях республік Молдови, України, є: а) діє принцип поділу влад на законодавчу, виконавчу і судову; б) змішана форма республіканського правління; в) верховенство права; г) забезпечення правопорядку. Особливими рисами є: закріплення повноваження органів стримування і противаг; в Молдові і Україні – парламентсько-президентська республіканська форма правління.

Ключові слова: конституційний статус, державний апарат, конституційний статус органів держав, конституційний статус законодавчих органів, конституційний статус виконавчих органів, конституційний статус судових органів держав Молдови та України.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Проблема конституційного статусу державного апарату Молдови, України інших зарубіжних країн постійно знаходиться у полі зору науковців і має важливе теоретичне і практичне значення в науці конституційного права. Проводяться дослідження конституційного статусу державного апарату окремих зарубіжних країн. Конституційний статус державного апарату Молдови, України поки що ніким не досліджувався.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти проблеми апарату держави висвітлюються різними авторами в дисертаціях, монографіях, підручниках, посібниках, наукових статтях, доповідях і повідомленнях. Серед них праці: М.І. Байтіна, С.В. Бобровник, Є.Б. Кубко, О.В. Малько, М.Г. Матузова, А.Ю. Олійника

та ін., в яких досліджувався конституційний статус державного апарату зарубіжних країн.

Метою дослідження є компаративний аналіз конституційного статусу державного апарату Молдови та України.

Відповідно до мети задачами даного дослідження є: а) аналіз праць щодо конституційного статусу державного апарату зарубіжних країн; б) загальне і особливе конституційного статусу державного апарату республік Молдови, України; в) висновки і рекомендації.

Виклад основного матеріалу. Розуміння конституційного статусу державного апарату будь-якої країни передбачає аналіз праць щодо структури механізму держави та його місця і ролі в соціальній системі. Соціальну ж систему визначають як сукупність соціальних явищ і процесів, що перебувають у відносинах і зв'язках між

собою і створюють деякий цілісний соціальний об'єкт [1, с. 111]. Її поділяють на три види: а) соціально-політичну; б) соціально-культурну; в) соціально-економічну [2]. Конституційний статус державного апарату зарубіжних країн у взаємодії з іншими соціальними елементами в соціально-політичній системі, створює такий цілісний соціальний об'єкт, як механізм держави. Структура державного механізму, на думку С.В. Бобровник, складається з трьох рівнів: а) державних підприємств, установ та організацій; б) органів держави; в) структур спеціального призначення. Система органів держава, за допомогою яких здійснюється державна влада, функції держави та досягаються різноманітні її завдання, утворює апарат держави. Державний апарат – це конституційно передбачена система державно-владних структур, наділених визначеними повноваженнями представницького, управлінського та судового характеру. Структурними елементами державного апарату є: а) система органів державної влади; б) система органів державного управління; в) система судових органів [3, с. 148–152]. Отже, апарат держави є структурним елементом більш широкої системи – механізму держави. Сам апарат держави має власну соціальну структуру і включає в себе органи законодавчої, виконавчої розпорядчої і судової влади та контрольно-наглядові органи.

А.Ю. Олійник визначає державний апарат як систему державних органів, що здійснюють державні функції, реалізуючи волю громадянського суспільства, всього українського народу. Державна влада в Україні здійснюється за принципом її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. До системи державних органів України належать: а) законодавчий орган (ВР України); б) глава держави (Президент України); в) виконавчі органи, що поділяються на вищі (КМ України), центральні (міністерства) і місцеві (державні адміністрації); г) судові органи (Конституційний Суд України, як єдиний суд конституційної юрисдикції, Верховний Суд, апеляційні, місцеві суди). Самостійну систему апарату Української держави складають контрольно-наглядові органи [7].

Отже, А.Ю. Олійник в систему державного апарату України включає не лише законодавчі, виконавчі і судові органи, а й контрольно-наглядові органи держави.

О.Ф. Скакун визначає державний апарат як відокремлену від суспільства спеціально створену і юридично оформлену систему органів держави та їх підрозділів, що здійснюють державну владу

і управління суспільством з метою виконання функцій і завдань держави і спираються у разі потреби на державний примус. На її думку, державний апарат може бути представлений через: а) апарат управління – систему державних органів, що спеціально займаються управлінням (уряд, міністерства, місцеві державні адміністрації); б) апарат примусу – структурні підрозділи правоохоронних органів (поліція, розвідка, митниця, установи пенітенціарної системи). Далі О.Ф. Скакун, класифікуючи державні органи як складову частину державного апарату за критерієм функціонального призначення, пропонує розглядати законодавчі, виконавчі і судові органи [8, с. 162–166].

Отже, О.Ф. Скакун розширює систему органів апарату держави, включаючи туди і структурні підрозділи примусу (поліція, розвідка, митниця, в'язниці, виправні колонії), що, на нашу думку, є складовою системи механізму держави, а з іншого боку – не розглядає в якості органів апарату держави контрольно-наглядові органи.

Досліджуючи місце і роль держави у політичній системі Республіки Молдова, визначимо, що держава як особливий структурний елемент політичної системи має спеціальний апарат, який включає систему органів і установ, об'єктивно необхідних для виконання завдань і функцій, які стоять перед державою. На його думку, органи державного апарату наділені державно-владними повноваженнями управлінського і примусового характеру. Органи державного апарату Республіки Молдова видають в межах своєї компетенції загальнообов'язкові правила поведінки та індивідуально-правові акти, а також забезпечують їх реалізацію шляхом застосування методів виховання, заохочення і переконання, контролюють здійснення нормативних і індивідуальних актів та при необхідності застосовують засоби державного примусу [9, с. 11–12].

Отже, до апарату держави включає законодавчі, виконавчі, судові і контрольно-наглядові органи, які шляхом переконання та примусу забезпечують правопорядок в державі.

Підсумовуючи результати аналізу праць авторів про апарат держави в зарубіжних країнах, можемо запропонувати такі його ознаки: а) система органів держави; б) наділяються державно-владними повноваженнями; в) здійснюють завдання і функції держави; г) утворюються на законних підставах; д) застосовують методи переконання і примусу; е) діють у визначених формах і в межах своєї компетенції; е) забезпечують суспільний порядок і мають власну структуру.

Таким чином, апарат держави в зарубіжних країнах – це утворена, відповідно до законодавства певної країни, система державних органів, що наділені державно-владними повноваженнями, діють в межах визначеної для них компетенції по реалізації завдань і функцій держави з метою забезпечення суспільного порядку.

Загальні і особливі риси конституційного статусу державного апарату республік Молдови, України закріплені в їх конституціях.

У Республіці Молдова (РМ) законодавча, виконавча і судова влади розділені і взаємодіють при здійсненні своїх повноважень відповідно до положень Конституції РМ (ст. 6). Розділ третій: “Публічні влади” закріплює конституційний статус: Парламенту, Президента, Уряду, відносин Парламенту з Урядом, публічного управління, Судової влади, Вищої ради магістратури, прокуратури, Конституційного суду. Парламент є вищим представницьким органом народу РМ і єдиною законодавчою владою держави (ст. 60). Структура, організація і діяльність Парламенту визначаються регламентом (ст. 64). Президент є головою держави, представляє її інтереси і є гарантом суверенітету, національної незалежності, єдності і територіальної цілісності країни (ст. 77). Обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права при таємному і вільному голосуванні (ст. 78). Уряд забезпечує проведення внутрішньої і зовнішньої політики держави і здійснює загальне керівництво публічним управлінням. При здійсненні своїх повноважень Уряд керується програмою діяльності, схваленої Парламентом (ст. 96). Складається з Прем’єр-міністра, першого заступника та заступників Прем’єр-міністра, міністрів та інших членів, які визначені органічним законом (ст. 97). Несе відповідальність перед Парламентом і надає Парламенту, його комісіям і депутатам необхідну інформацію і документи. Члени Уряду мають доступ на засідання Парламенту. У разі необхідності присутність членів Уряду обов’язкова (ст. 104). Центральними галузевими органами держави є міністерства. Ґрунтуючись на законі, вони проводять в життя політику Уряду, його постанови і розпорядження, які здійснюють керівництво підпорядкованими їм сферами і несуть відповідальність за свою діяльність. З метою здійснення керівництва, координації і контролю в галузі організації економіки та інших областях, які не перебувають безпосередньо у віданні міністерств, відповідно до закону створюються і інші керуючі влади (ст. 107). Владою публічного управління, що здійснюють

місцеву автономію в селах і містах, є виборні місцеві ради і примари. Відповідно до закону місцеві ради і примари діють як самостійні керуючі влади і вирішують громадські справи сіл і міст. Порядок обрання місцевих рад та їх функції встановлюються законом (ст. 112). Районна рада координує діяльність сільських та міських рад щодо управління суспільними справами районного значення. Обирається і здійснює свою діяльність відповідно до закону. Відносини між місцевими публічними властями ґрунтуються на засадах автономії, законності та співпраці у вирішенні загальних питань (ст. 113). Правосуддя здійснюється іменем закону тільки судовими інстанціями (ст. 114). Правосуддя здійснюється Вищою судовою палатою, апеляційними палатами і судами. Для окремих категорій судових справ можуть діяти, згідно із законом, спеціалізовані суди. Створення надзвичайних судів заборонено. Організація і компетенція судових інстанцій, судова процедура встановлюються органічним законом (ст. 115). У Вищу раду магістратури входять судді і штатні викладачі, обрані на чотирирічний термін, а також по праву Голова Вищої судової палати, міністр юстиції і Генеральний прокурор (ст. 122). Вища рада магістратури забезпечує призначення, переміщення, відрадження суддів, підвищення їх посади та застосування до них дисциплінарних заходів. Порядок організації і діяльності Вищої ради магістратури встановлюється органічним законом (ст. 123). Прокуратура є самостійним публічною установою в системі судової влади, сприяє здійсненню правосуддя, захисту прав, свобод і законних інтересів особистості, суспільства і держави шляхом кримінального провадження та інших передбачених законом виробництв. Повноваження прокуратури здійснюються прокурорами. Компетенції, порядок організації і діяльності прокуратури встановлюються законом (ст. 124). Конституційний суд – єдиний орган конституційної юрисдикції в РМ. Він незалежний від будь-якої іншої публічної влади і підкоряється тільки Конституції. Гарантує верховенство Конституції, забезпечує реалізацію принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову і гарантує відповідальність держави перед громадянином і громадянина перед державою (ст. 134) [11].

Конституція України (ст. 6) закріплює, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до зако-

нів України. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України (ст. 75). Конституційний склад Верховної Ради України – чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років (ст. 76). Президент України є главою держави і виступає від її імені. Він є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (ст. 102). Обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років (ст. 103). Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених цією Конституцією. Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується цією Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України (ст. 113). До складу Кабінету Міністрів України входять Прем'єр-міністр України, Перший віцепрем'єр-міністр, віцепрем'єр-міністри, міністри. Прем'єр-міністр України призначається Верховною Радою України за поданням Президента України (ст. 114). Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій

судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (ст. 124). Судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом (ст. 125). В Україні діє: а) Вища рада правосуддя (ст. 131); б) прокуратура (ст. 131–1); в) адвокатура (ст. 131-2) [13].

Підсумовуючи, можемо зробити **висновки і рекомендації**.

1. Ознаками державного апарату є: а) система органів держави; б) наділяються владними повноваженнями; в) здійснюють завдання і функції держави; г) утворюються на законних підставах; д) застосовують методи переконання і примусу; е) діють у межах своєї компетенції; є) має власну структуру.

2. Апарат держави в зарубіжних країнах – це утворена, відповідно до законодавства певної країни, система державних органів, що наділені державно-владними повноваженнями, діють в межах визначеної для них компетенції по реалізації завдань і функцій держави з метою забезпечення суспільного порядку.

3. Загальними рисами щодо конституційного статусу державного апарату, закріпленого у конституціях республік Молдови, України, є: а) діє принцип поділу влад на законодавчу, виконавчу і судову; б) змішана форма республіканського правління; в) верховенство права; г) забезпечення правопорядку. Особливими рисами є: закріплення повноваження органів стримування і противаг; в Молдові і Україні – парламентсько-президентська республіканська форма правління.

Список літератури:

1. Теорія держави і права: концепція, праксеологія та методологія розвитку : монографія.. К.: Юрінком, 2015. 384 с.
2. Соціальна система. Електронний доступ: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
4. Олійник А. Державний апарат, як система державних органів / А.Ю.Олійник // Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, Є. М. Моїсєєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2006. Т. III. С. 129–130.
5. Скаун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 3-тє видання. К.: Алерта, 2012. 524 с.
6. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Х.: ТОВ «Одіссей», 2018. 432 с.
7. Конституція Республіки Молдова 1994 р. Електронний доступ: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=3249.
8. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 30.09.2016 р.

Gubariev S.V., Kahadii M.I. COMPARISON OF THE CONSTITUTIONAL STATUS OF THE STATE BODY OF MOLDOVA AND UKRAINE

The article analyzes the constitutional status of the state apparatus of Moldova and Ukraine. The author's position on the common features and peculiarities of the constitutional status of the state apparatus of these states is argued. Conclusions and recommendations are offered.

The state apparatus has a structure consisting of a system of state bodies that are vested with power, perform tasks and functions of the state, and are established on legal grounds. In their activities, they use methods of persuasion and coercion and act within their competence. The apparatus of the state in foreign countries is a system of state bodies established in accordance with the legislation of a particular country, which are endowed with state power and act within their competence to implement the tasks and functions of the state in order to ensure public order. The general features of the constitutional status of the state apparatus enshrined in the constitutions of the Republics of Moldova and Ukraine are: a) the principle of separation of powers into legislative, executive and judicial; b) a mixed form of republican government; c) the rule of law; d) ensuring law and order. Special features are: the powers of checks and balances are enshrined; in Moldova and Ukraine, the parliamentary-presidential republican form of government is used.

Key words: *constitutional status, state apparatus, constitutional status of state bodies, constitutional status of legislative bodies, constitutional status of executive bodies, constitutional status of judicial bodies of state.*